

**Miha NAGLIČ\***

**Simona KALIGARIČ\***

**Špela LORGER\***

**Peter SUHADOLNIK\*\***

**dr. Tanja MOHORKO\*\***

## **PROGRAM UPRAVLJANJA NATURE 2000 NA OBMOČJIH ODVISNIH OD VODE**

### **POVZETEK**

Z vstopom Slovenija v Evropsko unijo se je država obvezala, da bo upravljanje Nature 2000 potekalo preko sektorskega načrtovanja. Cilj območij Natura 2000 je zagotavljanje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov. V letošnjem letu se v okviru projekta LIFE+ pripravlja nov Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014 - 2020 (PUN2000). Vsebine PUN2000 se morajo preko naravovarstvenih smernic in strokovnih mnenj vključiti v sektorske načrte in posege. Na področju upravljanja voda so to načrt upravljanja voda (NUV), načrt zmanjševanja poplavne ogroženosti (NZPO), načrt upravljanja morskega okolja (NUMO), programi urejanja voda... Za zmanjševanje poplavne ogroženosti se v Sloveniji pripravlja Operativni programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020. Potrebno bo pripraviti celovite rešitve urejanja porečij, ki bodo vsebovale hidrotehnične, ekosistemske in negradbene ukrepe. Na Dravi smo z vidika naravovarstva od Maribora do Središča ob Dravi prepoznali 4 prioriteta območja za renaturacije. Predlagana območja so tako osnova za usklajevanje in dogovarjanje z vodarsko stroko in iskanje skupnih rešitev, ki bodo izboljšale poplavno varnost, stanje voda ter stanje vrst in habitatnih tipov na območjih Natura 2000.

### **O OBMOČJIH NATURA 2000 ODVISNIH OD VODE**

Celinske vode predstavljajo le dober odstotek območij Natura v Sloveniji, vendar so vode eden izmed najbolj raznolikih življenjskih okolij. V vodah z določitvijo območij Natura 2000 varujemo številne evropsko pomembne rastlinske in živalske vrste ter habitatne tipe oz. tipe življenjskih okolij. Med njimi so najbolj ogrožene nekatere vrste rib, dvoživke in ptice, ki gnezdijo na rečnih obrežjih. Ogroženi so tudi habitatni tipi prodišč, vodna in obrečna vegetacija ter poplavni gozdovi.

Cilj območij Natura 2000 je zagotavljanje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov. Ugodno stanje ohranjenosti vrst je doseženo, ko se populacije vrst dolgoročno ohranjajo in ko se njihov življenjski prostor tako po kvaliteti, kot po obsegu ne zmanjšuje. Podobno velja za ugodno stanje ohranjenosti habitatnih tipov, ki jih opredeljujejo stabilna naravna območja in površine s specifičnimi strukturami in funkcijami ter ugodno stanje ohranjenosti tipičnih vrst habitata. Ustrezen življenjski prostor celinskih površinskih voda tako na splošno predstavljajo vodotoki z zadostno kvaliteto in količino vode, razgibano strugo s tolmuni in prodišči ter z obraslimi in mestoma erodiranimi brežinami. Ob vodotokih so pomembna trstičja, mokrotni travniki in poplavni gozdovi z ustreznim nivojem podzemne vode.

---

\* Miha NAGLIČ, univ. dipl. biol., \*Špela LORGER, univ. dipl. geog., Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Osrednja enota, Tobačna ulica 5, 1000 Ljubljana; \*Simona KALIGARIČ, univ. dipl. biol., Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, OE Maribor, Pobreška cesta 20, 2000 Maribor; \*\* Peter SUHADOLNIK, univ.dipl.inž.gozd., \*\*dr. Tanja MOHORKO, univ.dipl.inž. kem. inž., Inštitut za vode Republike Slovenije, Hajdrihova 28c, 1000 Ljubljana

## **UPRAVLJANJE NATURE 2000**

Z vstopom Slovenija v Evropsko unijo se je država obvezala, da bo upravljanje Nature 2000 potekalo preko sektorskega načrtovanja, kar pomeni, da se morajo dejavnosti in posegi v sektorskih načrtih določiti in izvajati tako, da ne poslabšujejo ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov. Glavni upravljalni dokument Nature 2000 je Program upravljanja območij Natura 2000, ki se sprejme vsakih 6 let oziroma, do sprejetja novega programa. Program se pripravi na podlagi stanja v naravi, strokovnega znanja o biologiji vrst, habitatnih tipov in upravljanju ter na podlagi razpoložljivih ukrepov upravljanja. Program upravljanja določa podrobnejše varstvene cilje, ki se nanašajo na vsako vrsto oz. habitatni tip na vsakem območju Natura 2000, izhajajo pa iz varstvenih ciljev v skladu z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). Vstopanje ciljev Nature 2000 v sektorske načrte poteka preko naravovarstvenih smernic in strokovnih mnenj Zavoda RS za varstvo narave. Z okoljskimi poročili v postopku celovite presoje vplivov na okolje se preveri ustreznost sektorskega načrta. Za uspešno pripravo načrtov za upravljanje z naravnimi dobrinami/viri, ki so hkrati tudi načrti za upravljanje Nature 2000 je ključno sodelovanje inštitucij že v fazi priprave osnutka načrta, saj se tako lahko izognemo nesoglasjem v postopku celovite presoje vplivov na okolje, ki so lahko posledica neustreznega sektorskega načrtovanja ali napačnega razumevanja naravovarstvene stroke. Za uspešno sodelovanje je potrebno dovolj volje in časa, česar pa nam žal v veliko primerih primanjkuje.

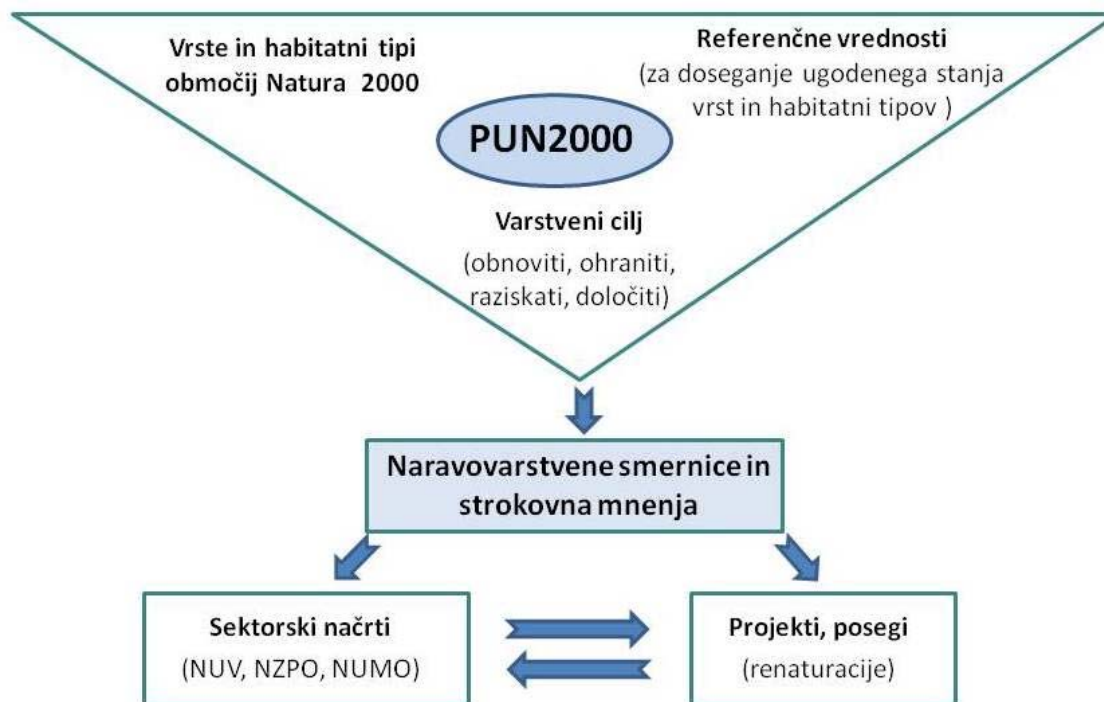
## **PROGRAM UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 ZA OBDOBJE 2007 - 2013**

Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007-13 je določil podrobne varstvene cilje za vsako vrsto oz. habitatni tip na območjih Natura ter varstvene ukrepe oziroma usmeritve za doseganje teh ciljev. Za sektor upravljanja z vodami je bila izvedena analiza doseganja ciljev in izvajanja ukrepov. Ugotovljeno je bilo, da se je večina varstvenih ukrepov nanašala na področje urejanja voda, izvajanje teh ukrepov pa je potekalo v majhnem obsegu. Razlog je v neustreznem načrtovanju urejanja voda, saj le to ne povzema vsebin NUV, ki je strateški dokument. Poleg tega se ne načrtuje na nižjih nivojih, saj se ne pripravljajo podrobnejših načrtov upravljanja voda po porečjih, ampak se v večini primerov pripravljajo samo programi del v okviru intervencij, sanacijskih programov ter letnih programov vzdrževalnih del. Vključevanje in izvajanje varstvenih ukrepov je tako potekalo preko ustaljenih upravnih postopkov, neformalnega sodelovanja pri pripravi letnih programov vzdrževalnih del in vključevanju vsebine naravovarstvenih smernic v NUV. Posledice nezadostnega umeščanja vsebin Natura 2000 v sektorske načrte upravljanja voda se kažejo tudi v stanju vrst in habitatnih tipov. Iz zadnjega poročanja o stanju vrst in habitatnih tipov iz leta 2013 je razvidno, da se najbolj poslabšuje stanje vrst, ki so vezane na vode in kmetijsko krajino.

## **PROGRAM UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 ZA OBDOBJE 2014 - 2020**

Priprava novega Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014 - 2020 (PUN2000) poteka v okviru projekta LIFE+. Vodilni partner je Ministrstvo za okolje in prostor, partnerji projekta pa so Zavod RS za varstvo narave, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod za ribištvo Slovenije, Inštitut za vode Slovenije in Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. PUN2000 bo predvidoma konec leta 2014 sprejela Vlada Republike Slovenije.

V Sloveniji imamo trenutno 354 območij Natura 2000 s 434 vrstami in 60 habitatnimi tipi. V okviru priprave PUN2000 je ZRSVN izvedel 75 delavnic s 25 zunanjimi strokovnjaki za vrste in habitatne tipe in 24 delavnic s partnerji in nosilci upravljanja. V okviru projekta je pripravljena baza podatkov z okoli 15000 zapisi. Za vsako vrsto in habitatni tip na vseh območjih Natura 2000 v Sloveniji smo opredelili referenčne vrednosti, podrobnejše varstvene cilje in varstvene ukrepe. Z referenčnimi vrednostmi smo definirali ključne zahteve, ki morajo biti izpolnjene, da so vrste oz. habitatni tipi v ugodnem stanju. Glede na stanje v naravi smo referenčnim vrednostim določili podrobnejše varstvene cilje, ki določajo ali je potrebno referenčno vrednost ohraniti, obnoviti, izboljšati ali pa raziskati. Vse z namenom, da bi vrste oz. habitatni tipi ostali ali se povrnili v ugodno stanje ohranjenosti. Na področju upravljanja voda je večina varstvenih ciljev vezana na področje urejanja voda. Za nekatere vrste in habitatne tipe so bili opredeljeni sektorski ukrepi kot so npr. renaturacije, za večina pa je predvidena priprava podrobnejših naravovarstvenih usmeritev v okviru naravovarstvenih smernic.



Slika 1: Vključevanje vsebin Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014-2020 (PUN2000) preko naravovarstvenih smernic in strokovnih mnenj v sektorske načrte.

## PRILAGOJENO SEKTORSKO NAČRTOVANJE

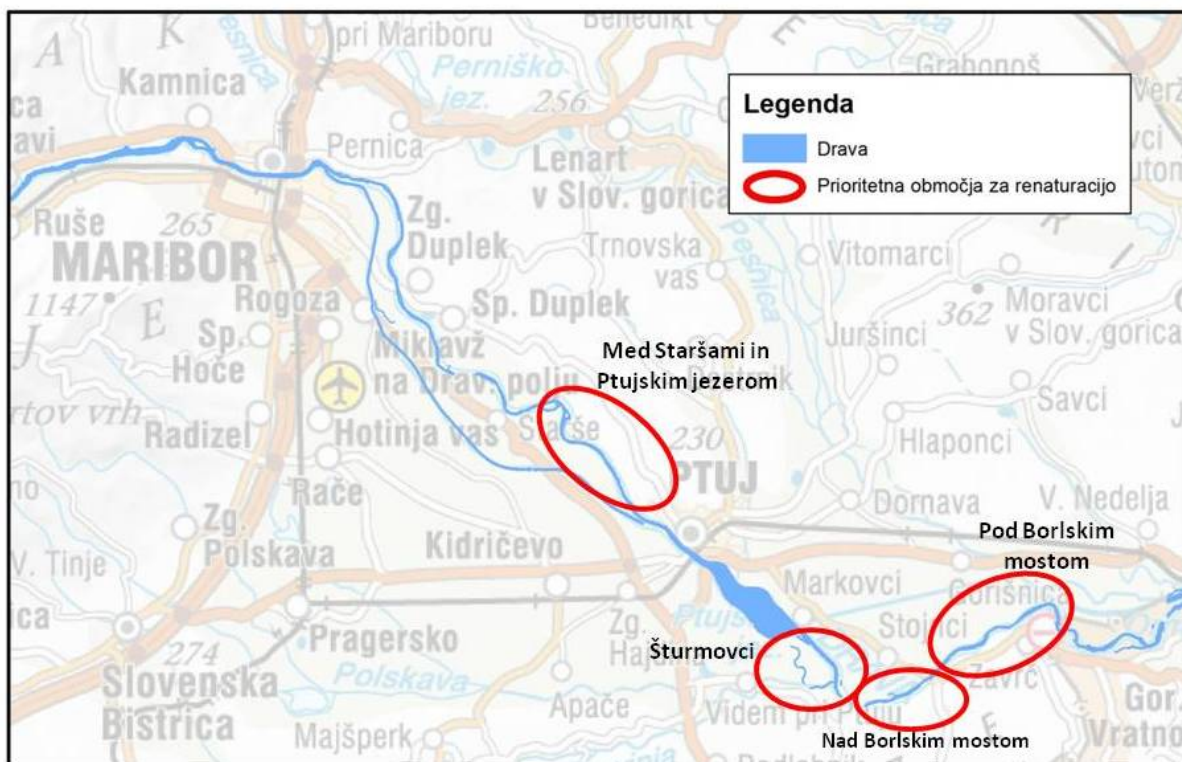
Temeljni načrt na področju vodarstva je načrt upravljanja voda (NUV). Sedaj veljavni NUV I je bil sprejet leta 2011 in velja do konca leta 2015. Direktorat za vode in investicije Ministrstva za okolje in prostor ob pomoči strokovnih inštitucij s področja voda, pripravlja nov načrt, za obdobje 2015-2021 (NUV II). Med njimi sodeluje tudi IzVRS, ki pripravlja strokovne podlage za NUV. Cilj NUV je dobro stanje voda, kar pomeni dobro kemijsko in ekološko stanje površinskih voda in dobro kemijsko in količinsko stanje podzemnih voda. Poleg tega NUV naslavlja tudi cilje območij s posebnimi zahtevami, kamor spadajo tudi cilji in ukrepi za doseganje dobrega stanja vrst in habitatnih tipov območij Natura 2000. V postopku priprave Programa ukrepov NUV se bodo vsebine PUN2000 preko naravovarstvenih smernic ZRSVN vključile v temeljne in dopolnilne ukrepe Programa. Dobro stanje voda v veliki meri podpira cilje varovanja narave, zato se bo pri pripravi ukrepov prioritarno poiskalo sinergije med upravljanjem voda in varstvom narave. Tako pripravljene ukrepi bodo ob veliki stroškovni učinkovitosti zagotovili ustrezno upravljanje območij Natura 2000. Na enak način bo potrebno prilagoditi tudi ukrepe načrta zmanjševanja poplavne ogroženosti (NZPO) in načrta upravljanja morskega okolja (NUMO). Potrebno je zagotoviti, da bodo izvedbeni programi upoštevali vsebino NUV in se prilagodili zahtevam Nature 2000. V zadnjih letih je bil narejen napredek na področju rabe voda in čiščenja odpadnih vod, kjer pa je potrebno okrepiti nadzor. Tudi na področju urejanja voda se razmišlja o nujnosti vzpostavitve načrtovanja na nižjih nivojih, kjer bi se pripravilo podrobnejše načrte upravljanja porečij, kar bi poenotilo programe urejanja vodotokov.

### KONKRETIZIRANJE VSEBIN PUN2000 NA PRIMERU REKE DRAVE

V okviru NUV je bilo prepoznano, da je v Sloveniji tretjina vodnih teles površinskih voda hidromorfološko močno obremenjena. V naravi se to odraža v intenziviranju rabe obrežnega pasu s strani kmetijstva in poselitve, regulacijah rečnih strug ter pomanjkanju vode v strugi zaradi odvzemov vode, osuševanja zemljišč in poglobljanja vodotokov. Posledice so odražajo v vedno pogostejših škodnih dogodkih v obliki poplav in suš. S podobnimi težavami se srečuje celotna Evropa, zato za namene reševanja poplavne ogroženosti namenja evropska sredstva. Za pridobitev evropskih sredstev se v Sloveniji pripravlja Operativni programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020, v katerem so opredeljeni hidrotehnični, ekosistemski in negradbeni ukrepi za zmanjševanje poplavne ogroženosti. To pomeni, da bodo novi projekti zmanjševanja poplavne ogroženosti morali poleg urejanja struge vsebovati tudi opredelitev površin namenjenih kontroliranemu

razlivanju visokih voda ter ekosistemske rešitve, kot so odpiranje rokavov, pogožitve, ustvarjanje mokrišč... Pri slednjem so lahko v veliko pomoč tudi vsebine območij Natura 2000.

V PUN2000 je območje Drave prepoznano kot prioriteto območje za izboljšanje stanja vrst in habitatnih tipov. Od Maribora do Središča ob Dravi imamo na dveh območjih Natura 2000 Drava opredeljenih 84 kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, od tega jih je 54 vezanih izključno na vodni in obvodni prostor. Za sektor upravljanje voda smo za 13 vrst in habitatnih tipov ugotovili, da je potrebno izboljšati stanje v naravi, da bi dosegli referenčne vrednosti. V strugi je tako potrebno povečati območja s procesi bočne erozije, zagotoviti transport proda in naravno dinamiko prodišč brez odvzemanja proda, urediti ribje steze za vodne organizme na pregradnih objektih ter zagotoviti daljši zadrževalni čas nizkih in srednjih vod, ohraniti dele reke s hitrim tokom in brzicami. Ob brežinah je potrebno omogočiti razrast vodne in obrežne vegetacije ter ponovno odpreti rečne rokave in mrtvice. Za nekatere ključne vrste, kot so breguljka, mali deževnik, velika senčica in habitatne tipe je določen sektorski ukrep »renaturirati«. Izvajanje reneturacij je predvideno preko izvajanja posegov v okviru urejanja voda in preko prijave evropskih projektov. Z vidika naravovarstva smo od Maribora do Središča ob Dravi prepoznali 4 prioriteta območja za renaturacijo in sicer območje med Staršami in Ptujskim jezerom, Šturmovci, Nad Borlskim mostom in Pod Borlskim mostom.



Slika 2: Predlog prioriteta območij za renaturacijo Drave od Maribora do Središča ob Dravi.

Pri tem smo upoštevali rezultate baze PUN2000, grafične sloje con kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, lastništvo, zemljišč, kataster vodne infrastrukture in poznavanja terena. Predlagana območja so tako osnova za usklajevanje in dogovarjanje z vodarsko stroko in iskanje skupnih rešitev, ki bodo izboljšale poplavno varnost, stanje voda ter stanje vrst in habitatnih tipov na območjih Natura 2000. V EU že obstajajo primeri dobrih praks upravljanja porečij (npr. Zgornje Drave v Avstriji; LIFE projekt – Life in Upper Drau River, LIFE06 NAT/A/000127).